

TÜRKİYE’DE MEVDUATIN BİR FİNANSAL SERVET SAHİPLİĞİ GÖSTERGESİ OLARAK KULLANILMASI VE EKONOMİK BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ

Göksel TIRYAKI*

ÖZ

Tasarruf eğiliminin ve sermaye birikiminin bir ekonomide taşıdığı önem konusunda genel bir fikir birliği bulunmasına rağmen, ideal bir tasarruf oranı, servetin ve sermayenin ne kadar ve nasıl biriktirileceği ve kim tarafından kontrol edileceği gibi konular ekonomi literatürünün hararetli tartışma başlıkları arasında yer almaktadır. Servet ve sermaye birikimi sadece ekonomik istikrar açısından değil, ekonomik eşitsizlik bakımından da önemlidir. Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sisteminin Mart 2006-Eylül 2014 arası verileri kullanılmak suretiyle, finansal servet sahipliği mevduat yoğunlaşması bağlamında incelenmiş ve ekonomik büyüme ile ilişkisi analiz edilmiştir. Yapılan nedensellik testleri sonucunda ise 50.000 TL ve 250.000 TL ve üzeri finansal servet sahipliğinin ekonomik büyüme ile istatistikî olarak anlamlı bir ilişkisine rastlanmazken, 1.000.000 TL ve üzeri mevduat sahipliğinin GSYH büyümesi ile negatif nedensellik gösterdiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik eşitsizlik, Gelir ve servet dağılımı, Finansal servet, Mevduat yoğunlaşması, Ekonomik büyüme.

DEPOSIT AS AN INDICATOR OF FINANCIAL WEALTH OWNERSHIP AND ITS RELATIONSHIP WITH ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

ABSTRACT

While there is a consensus on the importance of the level of saving and wealth accumulation in an economy, the optimum level of saving rate, how to accumulate wealth and capital, and by whom wealth is controlled are among the heated points of debate in economic literature. Wealth and capital accumulation is very important not only for economic stability but also for economic inequality. In this study, the possession of financial wealth is examined through concentration in bank deposits, and its relationship with economic growth is analyzed using Turkish Banking System data in March 2005-September 2014 period. According to the results of the casualty tests conducted, there is no statistically significant relationship between the possession of financial wealth amount of TL 50.000 and TL 250.000 and economic growth. On the other hand, the possession of deposit amount of TL 1.000.000 and above and growth in gross national product show negative casualty.

Keywords: Economic inequality, Income and wealth distribution, Financial wealth, Deposits concentration, GDP growth.

* Dr., Bankalar Yeminli Başmurağı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, gtiryaki@bddk.org.tr

GİRİŞ

Küresel Finans Krizi (2007-2009) sonrası dünya genelinde finansal varlıklar, piyasalar ve kurumlar daha büyük bir ilgi uyandırmış ve neredeyse tüm dikkatler yaşanan durgunluk ortamı sebebiyle bu alanlara yoğunlaşmıştır. Yaşanan küresel krizin, finansal kurum ve büyük piyasa oyuncularının aşırı kâr hırsıyla yüklendikleri muazzam risklerden kaynakladığı ve bunun bedelinin zaten toplam gelir ve servetten çok az pay alan kesimlere yüklenmesi kriz sonrasında sürekli tartışma konuları arasında yer almıştır. Bu ortamda, ekonomik eşitsizlik ve vergileme konusunda bir grup akademisyen ile uzun süredir araştırmalar yapan Thomas Piketty’nin “21. Yüzyılda Kapital” kitabının 2014 yılında İngilizce çevirisinin yayımlanması dünya genelinde büyük bir yankı bulmuştur. Küresel Finans ve Avrupa Borç Krizlerinin tetiklediği “Büyük Küresel Durgunluk” ortamından tam olarak çıkılamadığı bir atmosferde, gelir ve servet adaletsizliğine dayalı ekonomik eşitsizlik tartışmaları ilgili çevrelerde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

Para ve finansın insanlık tarihi boyunca en basitten en karmaşığa doğru dönüşüm sürecine bakıldığında, genel olarak; “Trampa (Takas) > Para > Kredi > Banka > Mevduat > Kaydî Para > Finansallaşma-Finansal Kapsama > ?” şeklinde bir “tekâmül süreci”nin varlığından bahsetmek mümkündür. En basit takas ekonomisinden en karmaşık türev enstrümanlarına kadar tüm bu süreç boyunca para olarak kullanılan bütün madde, metal, banknot, banka hesabı, plastik kart ve sanal şifreler gibi araçlar, mübadele ve hesap birimi olmak yanında her zaman servet birikimine de yaramışlardır. Hatta para ve finansın bu gelişim süreci sonucunda, finansal sistem; finansal aracılık fonksiyonundan ziyade servet birikimine yararlı olmak gibi bir konuma da gelmiş olabilir. Kısacası servet birikimi insanlığın ekonomik serüveninin her aşamasında kendine yer bulmuş bir eğilim ve fenomendir. Tabii ki, servet birikiminin olduğu her yerde gelir ve servet dağılımına ilişkin tartışmalar kaçınılmaz hâle gelmektedir.

Günümüzün önemli iktisadi tartışma konuları arasında da yer almaya başlayan ekonomik eşitsizliğin iki temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; öncelikle dönemsel gelirin paylaşımını yansıtan verilerden hareketle hesaplanan gelir dağılımı dengesizlikleri ile daha çok geçmiş yılların gelir dağılımı dengesizliklerinin (gelir eşitsizliği) meydana getirdiği ve yıllık gelirden ziyade ekonomideki stok servetin sahipliği konusundaki orantısızlıklardır (servet eşitsizliği).

Son dönemde gerçekleştirilen pek çok çalışma, dünya genelinde özellikle 1980 sonrasında serbestleşme ve küreselleşme ortamıyla birlikte, ortalama olarak gelir ve servet dağılımının daha da kötüleştiğini göstermektedir. Ücretli kesimin milli gelirden aldığı payın sürekli düşme eğilimine paralel olarak (Karabarbounis ve Neiman, 2013: 31-32), büyük oranda önceki dönemlerin gelir dağılımı adaletsizliğinin büyüttüğü servet dağılımındaki adaletsizliklerin cari dönemdeki gelir dağılımı adaletsizliklerini daha da artırdığı temel analiz noktalarından biridir. Dolayısıyla servet dağılımındaki

adaletsizlik gelir dağılımı adaletsizliğini (servet sahipleri lehine ilave değer artışı, rant, kira, faiz, temettü ve sair getiriler yoluyla) artırarak toplum kesimleri arasındaki ekonomik eşitsizliği daha da büyötmektedir. Nitekim Piketty (2014) de, ekonomik eşitsizliğin temelinde, servet getirisinin (r) ekonomik büyümeden (g) daha yüksek ($r>g$) olduğunu ifade etmektedir. Şüphesiz bu konu sadece makro ekonomik açıdan bir istikrar veya mikro ekonomik bakımından bir etkinlik sorunu olarak ele alınamayacaktır. Konunun hukuki, siyasi, sosyal ve kültürel yönden çok farklı boyutu ve etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik eşitsizlik meselesinin gelecek yıllarda akademik ve politik arenada daha fazla gündeme gelmesi ve tartışılması kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi’nin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından kamuoyuna yönelik yayınlanan mevduat müşterisi bilgileri temel alınmak suretiyle, temel olarak finansal servet birikimiyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizi amaçlanmaktadır. Böylelikle gelir ve servet dağılımının bankacılık sistemi verilerinden hareketle ve mevduat yoğunlaşması üzerinden ekonomik büyümeyle etkileşiminin ortaya konulmasına çalışılırken, bu konuda bundan sonra yapılacak çalışma ve muhtemel politikalara katkı sunulması hedeflenmektedir. Fakat mevduat verilerinden hareketle oluşturulan finansal servet sahipliği zaman serilerinin, bir ekonomideki servet sahipliğini tam olarak yansıtamayabileceği hususu da dikkate alınmalıdır. Zira bankacılık sistemine mevduat olarak yansımayan veya aynı kişiye ait olup da farklı kişi ve kurumlar üzerinden bankacılık sistemine dâhil olabilecek finansal varlıkların mevcut olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla bu tür çalışmaların net bir durumu değil de, daha çok bir eğilimi yansıtan bulgular olarak ele alınmasında fayda görölmektedir.

Neticede bu çalışmada, öncelikle gelir ve servet dağılımına ilişkin literatürde son dönemdeki bilgi ve verilerin değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu konudaki mevcut verilerin durumu genel olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra Türkiye’de bankalardaki mevduatın bir finansal servet sahipliği göstergesi olarak durumu ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Son olarak da mevduat yoğunlaşma verilerinden hareketle oluşturulan zaman serilerinin çeyrek dönemlik reel ekonomik büyüme oranları ile ilişkisi analiz edilmiştir.

1. GELİR VE SERVET DAĞILIMINA İLİŞKİN LİTERATÜRDEN HAREKETLE VERİ TEMİNİNE DAİR DEĞERLENDİRMELER

Bir ekonomi için, yıllık gelir dağılımına ilişkin veriler, gerek dönemsel oluşu ve gerekse yöntem rahatlığı sebebiyle, servet dağılımı verilerinden hem daha derli toplu hem de daha ulaşılabilir niteliktedir. Türkiye’de hanehalkının gelir dağılımı daha çok, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) resmi olarak 2006 yılından itibaren yıllık bazda yayınladığı “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” sonuçlarıyla izlenebilmektedir. Her ne kadar TÜİK tarafından yapılan söz konusu araştırma nüfusun maddi koşulları ve

gelişimi hakkında önemli istatistikler sunsa da hanehalkının servet dağılımı hususunda fazla ipucu vermemektedir. Oysa cari dönemdeki gelir dağılımı kadar geçmiş dönemlerdeki gelir dağılımı kaynaklı servet oluşumları ve dağılımı da büyük önem arz etmektedir. Zira servet hem cari dönemde tüketim konusunda bir kaldıraç vazifesi görürken hem de sağladığı ilave gelire mevcut gelir ve servet dağılımını yine domine etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, servet sahipliği konusu değerlendirilirken gelir dağılımından da bahsedilmesinin nedeni servetin ana unsurunun gelir olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Piketty (2014: 10-25) ekonomik eşitsizlik konusundaki çalışmasının 15 yıllık ortak bir emeğin ürünü olduğunu vurguladıktan sonra, çalışma için derlenen verilerin ne kadar önemli ve kapsamlı olduğunu tafsilatlı şekilde anlatmak suretiyle, gelir ve servet adaletsizliğine dayalı ekonomik eşitsizlik analizleri için tarihsel olarak sağlam verilerin gerekliliğini açık bir şekilde göstermektedir.

Bireysel gelir dağılımı değerlendirmesi için genel metot anket yöntemidir. Ülke genelinde bu tür anketlerin yapılması ciddi bir zaman, emek ve maddi kaynak istediğinden, bu anketlerin belirli (yıllık) bir zaman aralığında kamu kurumları tarafından gerçekleştirilmesi olağandır. Türkiye’de, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, 2002 yılına kadar gelir dağılımı istatistiklerinin kesintili şekilde derlendiği anlaşılmaktadır. TÜİK gelir dağılımı ile ilgili istatistik üretmeye 1987 yılında “Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi” ile başlamıştır. TÜİK tarafından ikinci gelir dağılımı anketi 1994 yılında gerçekleştirilmiştir. TÜİK tarafından 1994-2002 arasında bu konuda anket çalışması yapılmadığı ve 2002-2005 yılları arasında gelir dağılımı verilerinin her yıl hazırlanan “Hanehalkı Bütçe Araştırması”ndan üretildiği görülmektedir. Her yıl yapılan söz konusu “Hanehalkı Bütçe Araştırması”na ilave olarak TÜİK 2006 yılından itibaren, Avrupa Birliği uyum çalışmaları bağlamında da, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” adı altında kapsamlı bir anketin her yıl yayınlanmasına başlamıştır. Bu araştırma ile TÜİK ilk defa, “eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir dağılımı”na dair istatistikler yayınlamış olmaktadır (Selim vd., 2014: 27-35).

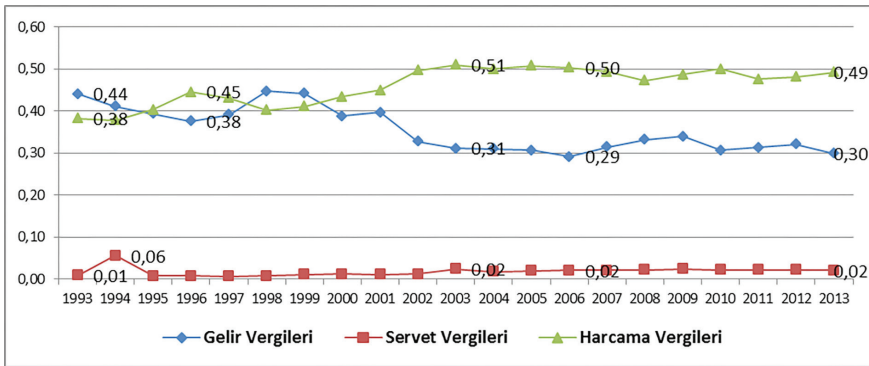
Gelir dağılımındaki eşitsizliğin değerlendirilmesi bakımından, başta Gini katsayısı olmak üzere, farklı istatistikî yöntemlerden yararlanılmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizlikleri temelde pozitif ve normatif eşitsizlik ölçüleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. “*Pozitif ölçüler, gelirlerin birbirinden veya ortalama gelirden farklarının istatistiksel ölçümlerini kullanarak objektif anlamda eşitsizlik derecesini kavramaya çalışır.*” Bunlara örnek olarak Gini katsayısı, logaritmik ortalamaların sapması, değişkenlik katsayısı ve Theil İndeksi gösterilmektedir. “*Negatif ölçüler ise toplumsal refahın bazı normatif görüşleriyle eşitsizliği ölçmeye çalışır*”, Atkinson İndeksi gibi yöntemlerdir (Selim vd., 2014: 30-35).

Piketty (2014: 18) gelir ve servet eşitsizliği analizinde daha farklı bir veri setinden bahsetmektedir: “Gelir eşitsizliklerinin dinamiklerini doğru biçimde analiz edebilmek ancak uzun vadeli bir perspektifle gerçekleştirilebilir ve bu uzun vadeli perspektifi sadece vergi kayıtları sağlayabilir”. Piketty (2014) sadece veri setindeki farklılığa vurgu yapmamakta ve zenginliğin paylaşımının tarihsel dinamikleri için iki tür temel kaynağa değinmektedir. Bunlar; gelir ve paylaşımındaki eşitsizlikler ile servet ve paylaşımı ile servetin gelirle ilişkisine dair veri kaynaklarıdır. Bu kapsamda Piketty’nin (2014) analizinde, temel olarak gelir paylaşımına ilişkin olarak nüfusun yüksek gelire sahip %10’luk ve %1’lik kesimlerine dair bilgilerin gelir beyannamelerinden çıkarılmış vergi verilerinden alındığı belirtilmektedir. Ayrıca, ekonomik eşitsizlik analizine gelir dağılımı verileri yanında servet dağılımı ve servet etkisini ilave eden Piketty (2014: 19) bu konuda da vergi kayıtlarını kullanmaktadır: “vergilendirilen gelirlerin beyanı gelir eşitsizliğindeki değişimi incelememize nasıl olanak veriyorsa, veraset vergisi beyannameleri de servet eşitsizliklerinin değişimini incelememize olanak verir”.

Piketty (2014: 18-22, 635) analizinde milli ve ortalama gelir konusunda ulusal hesaplamaların kullanıldığını belirtmekle birlikte, hanehalkı ve bütçesine ilişkin Ulusal İstatistik Kurumlarınca yapılan çalışmaların genelde 1970’lerin öncesine gitmediğini ve bu çalışmaların yüksek gelirleri olduğundan bir hayli az gösterdiğini beyan etmektedir. Zira genel olarak en üst %10’luk gelir diliminin milli servetin neredeyse yarısına sahip olduğuna ve tüm kısıtlarına rağmen, vergi kayıtlarının yüksek gelirler hakkında hem daha fazla bilgi içerdiğine hem de daha uzun bir tarihsel perspektif sunduğuna vurgu yapmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye’de Maliye Bakanlığı verilerine göre, 1993-2013 arasında tahsil edilen genel bütçe gelirleri içinde gelir, servet ve harcama (mal ve hizmetlerden alınan) vergilerinin oranı aşağıda Grafik 1’de verilmiştir. Türkiye’de, konutlar üzerinden alınan emlak vergisi yerel yönetimler tarafından tahsil edildiği için Grafik 1’deki oranlara dâhil değildir.

Grafik 1: Türkiye’de Gelir, Servet ve Harcama Vergilerinin Dağılımı

Kaynak: GİB

Grafik 1’den görüldüğü üzere Türkiye’de 2002 yılından itibaren konsolide bütçe gelirlerinin yaklaşık yarısı harcamalar üzerinden tahsil edilen dolaylı vergiler tarafından karşılanmaktadır. Beyana dayalı gelir ve servet vergilerinin toplam bütçe gelirleri içindeki payı ise son on yıldır yaklaşık %32 düzeyindedir. Yine, 2013 yılında tahakkuk eden gelir ve kazanç vergilerinin %64’ünün de tevkifat (stopaj) yoluyla vergilendirildiği düşünüldüğünde, doğrudan beyana dayalı kazanç vergilerinin toplam gelir vergilerinin dahi sadece %36’sını oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de kayıt dışı ekonominin boyutuna (milli gelire oranına) ilişkin net bir rakam olmamakla birlikte, bu konudaki çalışmalar genelde %25-50 aralığında bir kayıt dışı ekonomiyi telaffuz etmektedir (GİB, 2009: 4-7).

Neticede, Türkiye’de vergi beyannameleri üzerinden bir ekonomik eşitsizlik değerlendirmesi yapmanın hâlihazırdaki zorluğu bir yana, mevcut kayıt dışılık düzeyi ve ağırlıklı olarak harcamaya (dolaylı) ve tevkifata (stopaj) dayalı vergilendirme uygulamaları, bu konuda tutarlı sonuçlara ulaşılmasının önünde ciddi birer engel olarak durmaktadır. Öte yandan, ekonomik eşitsizlik bakımından Türkiye’deki vergi uygulamalarına ilişkin açık olan bazı hususlar ise; servet vergilerinin diğer vergi türlerine göre hayli düşük olduğu, vergilendirmenin büyük oranda harcamalar (dolaylı) üzerinden yapıldığı ve gelir vergilerinin de daha çok kaynaktan kesilmek (stopaj) suretiyle ücretli kesimden alındığı şeklindedir. Kısacası, kişisel gelir ve servet beyanına dayalı olarak vergilendirme son derece sınırlı bir düzeydedir.

Saez ve Zucman (2014: 37-65) tarafından ABD’nin 1913’den itibaren servet birikimi ve eşitsizliğinin tahmini, bazı gelir ve emlak vergisi verileriyle test edilmek suretiyle, modellenmiştir. ABD’de son yüzyıllık periyotta servet eşitsizliğinin “U” şekli çizdiği ve 2012 itibarıyla, nüfusun en zengin %0,1’lik diliminin toplam servetin %22’sine (nüfusun %90’lık daha yoksul kesimi ile aynı miktar) sahip olmak suretiyle, neredeyse 1929 depresyon dönemindeki servet eşitsizliğine ulaştığı belirtilmektedir. Servet birikimi adaletsizliğindeki artışın gelir ve tasarruf eşitsizliğini (ücretli kesim aleyhine) daha da yükselttiği ve bu sebeple son dönemde varlıklı kesimin yaş ortalamasının düştüğü ifade edilmektedir.

Servet eşitsizliği konusundaki mevcut adaletsiz eğilimin, özellikle 1970’li yılların sonundan itibaren ciddi bir artış trendine girmesi Saez ve Zucman’ın (2014) önemli bir gözlemdir. Bu durumun oluşmasında, 1970’li yıllarla birlikte dünya genelinde faiz oranlarının ve döviz kurlarının büyük oranda ‘serbestçe’ belirlenmeye veya ‘dalgalanmaya’ bırakılmasının (deregülasyon süreci) ve genel ekonomi içinde finansal sistemin daha fazla ağırlık ve önem kazanarak, toplumlardaki finansallaşma eğilimin hızla yükselmesinin ciddi bir faktör olabileceği mümkündür. Zira finansallaşma süreci, finansal servet sahiplerinin servetlerinin katlanmasına destek olurken, toplumların yoksul kesimlerinin, bireysel kredilerle borçlandırılması yoluyla, daha da fakirleşmesine etki yapmış olabilir.

Saez ve Zucman (2014) da Piketty (2014) gibi, ekonomik eşitsizliğin azaltılmasında özellikle servet vergisinin önemine değinerek, ayrıca alt ve orta gelir grubuna doğrudan gelir transferi yapılması ve bu kesim için kaliteli ve ulaşılabilir eğitim olanakları sağlanması, sağlık maliyetlerinin kontrol altında tutulması, asgari ücret politikaları ve ücret tayininde sermayedarlar ve üst düzey yöneticiler gibi işçi kesiminin de sürece dâhil edilmesi gibi önerileri sıralamaktalar.

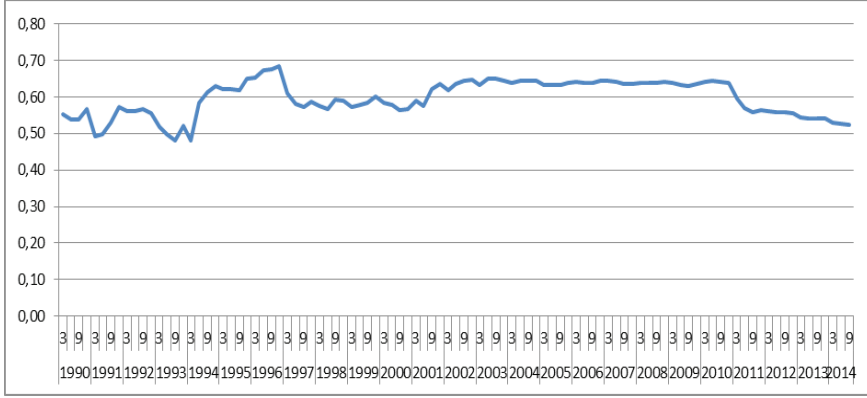
Son dönemde OECD bünyesinde Cingano (2014:1-9) tarafından yapılan bir çalışmada, son 30 yılda OECD ülkelerinde zengin ve fakir kesim arasındaki gelir eşitsizliğin en yüksek düzeyine ulaştığı, OECD ülkelerinde nüfusun en zengin %10’luk kesiminin en yoksul %10’luk kesimden 9,5 kat daha fazla kazandığı belirtilmektedir. OECD üyesi ülkelerin Gini Katsayısı verilerine göre, gelir eşitsizliği konusunda üye ülkeler arasında Türkiye’nin Meksika’dan sonra (0.40’ı aşan Gini katsayılarıyla) en adaletsiz dağılıma sahip olduğu ifade edilmektedir. Çalışmada, gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerinde de negatif bir etkisi olduğuna ve bu konuda vergi ve gelir transferi gibi politikaların büyük önem taşıdığına vurgu yapılmaktadır.

Türkiye’de mevcut gelir ve servet dağılımı durumuna ilişkin en ciddi faktörlerin başında, şüphesiz ücretlerin seyri ve ücretlilerin milli gelirden aldığı pay gelmektedir. KESK Araştırma Biriminin bulgularına göre; Türkiye’de asgari ücretin 1978 yılından 2007 yılına kadar gelişimine bakıldığında, GSYH sabit fiyatlarla 3,7 kat büyürken, asgari ücret sadece %9 büyümüştür. Ayrıca ücretli kesimin milli gelir içindeki payı 1999’da %52 iken 2011’de %30’a kadar gerilemiştir (KESK, 2013).

2. BİR FİNANSAL SERVET GÖSTERGESİ OLARAK MEVDUAT VERİLERİNİN KULLANILMASI

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 29.04.2004 tarih ve 2004/10591 sayılı kararında bir bankaya mevduat yatırmayı hukuki olarak; *“esas itibarıyla belli oranda faiz elde etme amacına yöneldiği için karz akdine (ödünç sözleşmesine) daha çok yaklaşan, ancak güvenilir bir kurumda parayı muhafaza etme fikri ile vedia akdini (saklama sözleşmesini) hatırlatan kendine özgü bir akit tipidir”* şeklinde tanımlamaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ise mevduatı: *“yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para”* olarak vasıflandırmaktadır. Hukuki veya terminolojik önemi ve izahı yanında, mevduat çok yönlü bir parasal ve ekonomik olgudur. Finansal aracılığın en temel enstrümanı olmakla birlikte, kaydi paranın, parasal aktarım mekanizmasının ve para politikasının esas unsurlarından birini oluşturmaktadır. Çok önemli bir tasarruf ve servet saklama aracı olan mevduat, günümüzün en revaçta finansal araçları bankaların da en hayati finansman kaynağıdır. Aşağıda Grafik 2’de, çeyrek dönemler itibarıyla, toplam mevduatın Türkiye’deki bankaların toplam yükümlülüklerine (katılım bankaları hariç) oranı verilmiştir.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Mevduatın Bilançodaki Payı

Kaynak: BDDK

Grafik 2’den görüleceği gibi, Türkiye’de 20 yıldır mevduatın bankaların bilançoları içindeki ağırlığı % 50’nin altına düşmemektedir. Diğer taraftan, Küresel Finans ve Avrupa Borç Krizi sonrasında, büyük oranda dünya genelinde likidite koşullarının aşırı genişlemesine bağlı olarak, Türkiye’de de reel faizlerin ciddi şekilde gerilemesiyle birlikte, 2010 sonrasında mevduatın banka bilançolarındaki ağırlığı dikkate değer oranda azalmıştır. Bu noktada, Türkiye’de tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için mevduat dışındaki diğer alternatif servet saklama ve yatırım kalemlerinin de önemli olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Türkiye’nin, uluslararası para ve sermaye piyasalarıyla özellikle 1989 konvertibilitesi sonrasında artan entegrasyonu, mevduat ve altın ile gayrimenkul gibi geleneksel servet birikim ve yatırım araçları yanında, yeni finansal varlıkların da gündeme gelmesini ve yaygınlaşmasını tetiklemiştir. Bu çerçevede, başta hisse senetleri ve hazine bonoları olmak üzere, farklı menkul kıymetlerin ihdas ve ihracı hız kazanmıştır. Böylece tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için yeni yatırım araçlarının sunulması ve yaygınlık kazanması, bir finansal varlık olarak mevduata yeni rakipler çıkarmıştır. Ancak mevduatın bir birikim ve yatırım aracı olarak Türkiye’deki cazibesi hâlâ çok yüksek olup Tablo 1’de bu durum, 30 Eylül 2014 itibarıyla, net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1: Hanehalkı Finansal Varlıkları (30.09.2014)

	Milyar TL	Pay
Toplam	784,4	100
Mevduat	563,6	71,8
Kıymetli Maden Deposu	16,1	2,1
Tahvil ve Bonolar	20,3	2,6
Yatırım Fonları	62,3	8,0
Hisse Senedi	39,7	5,1
Repo	2,4	0,3
Dolaşımdaki Para	80,0	10,1

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, (2014: 16).

Teorik olarak bir çeşit mevduat olarak değerlendirilebilecek ve toplamda %2,1 oranındaki kıymetli maden depoları da ilave edildiğinde, hanehalkının mevduat niteliğindeki finansal varlıkları Türkiye’deki toplam hanehalkı finansal varlıklarının yaklaşık ¾ düzeyinde olmaktadır. Son dönemde özellikle ciddi kamu teşvik paketleriyle desteklenen bireysel emeklilik fonları (toplam yatırım fonlarının %54’ü) hızlı bir artış göstermiştir. Ayrıca, uzun süre önce ihraç edilmeye başlanan hisse senetleri (%5,1), yakın zamanlarda daha sık karşılaşılmaya başlanan özel sektör tahvilleri (%1,8), kamu borçlanma araçları (%0,8) ve repolar (%0,3) diğer finansal varlıklardır. Dolayısıyla tedavüldeki paralar ile birlikte Türkiye’de hanehalkının kayıtlı finansal varlıklarının 30 Eylül 2014 itibarıyla yekûnu 784,4 milyar TL’ye ulaşmaktadır.

Bir toplumdaki toplam servetin yalnızca kayıt altındaki finansal varlıklardan ibaret olması beklenemeyecektir. Özellikle gayrimenkul, finansal sistem dışı döviz ve değerli madenlerin önemli birer servet saklama aracı olduğu tarihi bir vakıdır. Nitekim TÜİK’in “Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları”na göre Türkiye’de toplam nüfusun kendi konutunda oturma oranı 2006 yılından (%60,9) beri %60-61 arasında değişmekte olup 2013 yılında bu oran % 60,7’dir. Diğer taraftan yine TÜİK verilerine göre sadece 2007-2013 arasında 4.156.473 adet konut satış işlemi gerçekleşmiştir. BDDK verilerine göre ise 2006-2013 arasında konut kredileri nominal olarak yaklaşık dört kat artmıştır. TÜİK verilerine göre 2006-2013 arasında hanehalkı nüfusunun da 6.826.000 kişi artışı dikkate alındığında, söz konut satış ve kredi işlemlerine rağmen toplumdaki konut sahipliğinin aynı dönemde düşmesi sadece nüfus artışı ile açıklanamayacak boyuttadır. Dolayısıyla toplumda birden fazla konut sahipliğinin yaygın olduğu ve bunun çok önemli bir servet saklama biçimi olduğu mevcut verilerden de anlaşılmaktadır.

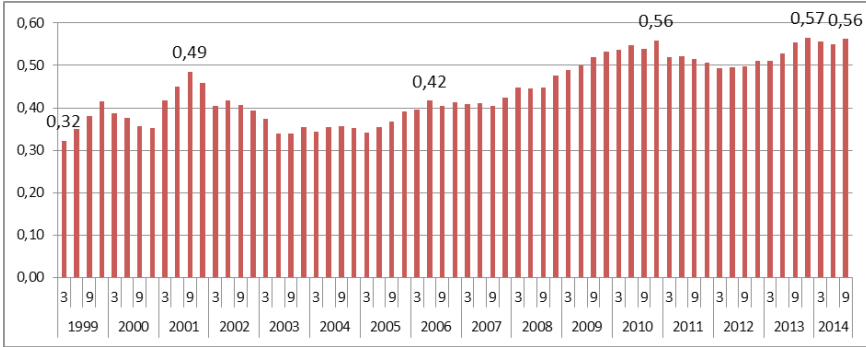
Yine TÜİK verilerine göre, Türkiye sadece 1996-2013 döneminde net olarak 29,4 milyar USD altın ithal etmiştir. Tablo 1’deki verilere göre, 30 Eylül 2014 tarihi itibarıyla, hanehalkının bankalardaki kıymetli maden deposu hesaplarında 7 milyar

USD civarında bir tutar olduğu dikkate alındığında, 1996 yılından itibaren ithal edilen altınların bile önemli kısmının (ayrıca yurtdışında zaten var olan, çıkarılan ve o zamandan önce ithal edilenler de bulunmaktadır) finansal sistem dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kıymetli taşlar, değerli sanat eserleri, trafik siciline kayıtlı silindir hacmi çok yüksek lüks araçlar, ilgili sicile kayıtlı lüks yatlar ve belki sadece Türkiye’ye özgü taksi ve dolmuş hattı sahipliği de önemli birer finansal olmayan servet kalemi ve göstergesi durumundadır.

Servet analizlerinde Türkiye’de gayrimenkul, döviz ve altın şeklindeki geleneksel servet saklama yöntemlerinin toplum için ciddi bir alışkanlık olduğu ve çok büyük tutarlara tekabül ettiği unutulmaması elzemdir. Ayrıca, gayrimenkul, döviz ve altın şeklindeki geleneksel servet saklama eğiliminde ‘faiz kazancından uzak durma hassasiyeti’nin de ciddi bir rolü olabileceğinden, konu yalnız ekonomik veya finansal bir bağlamda değerlendirilemeyecek gibi görülmektedir.

Yukarıda verdiğimiz genel çerçeveye, mevduatın kayıt altındaki servet açısından dikkate değer bir gösterge olduğu anlaşılmaktadır. Hem servet birikiminin gelişiminin hem eğiliminin hem de yoğunlaşmasının bir gösterge olarak mevduat verilerinden hareketle analiz edilebileceği düşünülmektedir. Grafik 3’te 1999 yılından itibaren çeyrek dönemler itibarıyla mevduatın (katılım fonları hariç) yıllık milli gelire oranı yer almaktadır.

Grafik 3: Toplam Mevduatın Yıllık GSYH Oranı

Kaynak: BDDK, TCMB

Grafik 3’ten, özellikle 2001 ve 2009 gibi, ciddi milli gelir daralma dönemlerinin etkisi hemen görülmektedir. Bu dönemlerde, mevduatın milli gelire oranı kayda değer artışlar gerçekleştirmiştir. Bir diğer önemli nokta da 2009 yılından itibaren mevduatın milli gelire oranının çoğu dönem %50’yi geçmiş olması ve artış eğilimi göstermesidir. Dolayısıyla örneğin 2013 sonu itibarıyla 74.457 bin kişinin cari fiyatlarla bir yıllık gelirinin %57’si kadar bir likit finansal varlık olan toplam mevduatın, toplumda kaç kişinin (gerçek ve tüzel) kontrolünde olduğu Türkiye’deki servet sahipliği bakımından da önemli bir dağılım bilgisi sunmaktadır. Bu çerçevede daha güncel bir veri olarak

30 Eylül 2014 itibarıyla toplam mevduatın (katılım fonları dâhil) büyüklüklerine göre ayrımı ve yoğunlaşma durumu (yurtiçi yerleşik kişiler esas alınarak) aşağıda Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Bankacılık Sisteminde Mevduatın Dağılımı (30.09.2014)

(Milyon TL)	On Bin TL’ye Kadar	On Bin-Elli Bin TL Arası	Elli Bin-İkiyüzelli Bin TL Arası	İkiyüzelli Bin-Bir Milyon TL Arası	Bir Milyon TL Üzeri	Toplam
Mudi Sayısı	56.664.052	4.118.765	1.762.814	321.747	73.627	59.537.051
Mevduat Tutarı	40.384	103.940	200.644	162.299	512.767	1.020.034
Toplama Oran (Kişi)	95,17%	6,92%	2,96%	0,54%	0,12%	100,00%
Toplama Oran (Mevduat)	3,96%	10,19%	19,67%	15,91%	50,27%	100,00%

Kaynak: BDDK

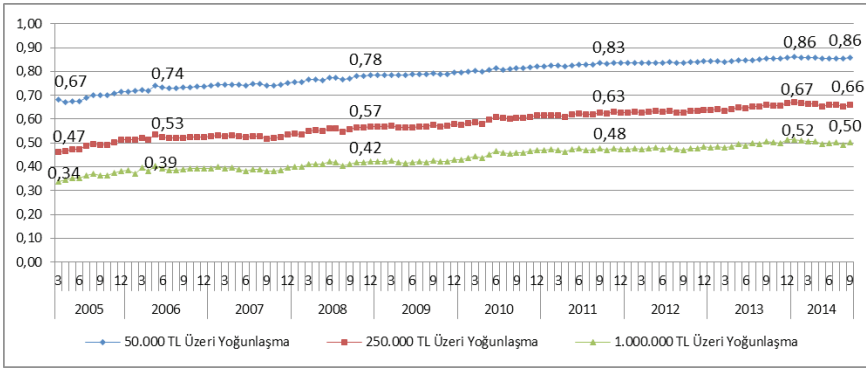
BDDK’nın kamuya açık verilerinden hareketle oluşturulan Tablo 2’ye göre, 30.09.2014 itibarıyla bankaların toplam 59.537.051 mudisi bulunmaktadır. Bu rakam, yaklaşık 74 milyon nüfusu olan Türkiye’de ilk etapta yüksek bir mudi sayısına işaret etmektedir. Ancak bu verinin her bir banka bazında ayrı ayrı toplulaştırılmış sayılara dayandığı ve tüzel kişileri de kapsadığı dikkate alındığında, aynı kişilerin farklı bankalardaki hesaplarının sektör genelindeki mudi sayısının hesaplanmasında mükerrerliğe yol açabileceği düşünülmektedir. Bu noktada, Türkiye’de finansal kapsama (financial inclusion) oranının, yani finansal sisteme dâhil olan kesimin toplam nüfusa oranının, %85’in üzerinde olduğunu hatırd tutmakta fayda bulunmaktadır (Yorulmaz, 2013: 86). Kısacası Türkiye’de toplumun finansal kurumlara ilişkisi (finansallaşma) bir hayli yüksektir. Dolayısıyla birden fazla bankada mevduat hesabı olanlar, kaç farklı bankada hesapları olmasına göre, bankacılık sektörü bazındaki toplam mudi sayısında mükerrerliğe neden olabilecektir.

Ayrıca, söz konusu mudi sayısının ticari şirketler gibi tüzel kişilikleri de kapsamı bir diğer kritik noktadır. Yine de bu durumlar, söz konusu verinin mevduat şeklinde tutulan finansal varlık servetinin yoğunlaşmasının genel eğilimini göstermede çok önemli olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Hatta bu kritik hususlar, aslında gerçek kişiler bazında mevduattaki yoğunlaşmanın görüldüğünden de yüksek olabileceğini ima etmektedir. Zira birden fazla bankada hesabı bulunan servet sahipleri toplamda ayrı kişiler gibi veriye yansırken, gerçek ve tüzel kişiler birlikte sayılmaktadır. Oysa bir gerçek kişinin hem kendisinin hem de çoğunluk hissesini elinde bulundurduğu şirketinin üzerinden kontrol edebildiği yüksek montanlı mevduatı olabilecektir. Dolayısıyla, örneğin birden fazla bankada 1 milyon TL ve üzeri mevduatı olan kişilerin varlığı halinde, 30.09.2014 itibarıyla 1 trilyon TL civarındaki toplam mevduatın %50,27’sine sahip görünen 73.627 adet 1 milyon TL ve üzeri hesabı olan mudi sayısı aslında daha az kişi de olabilecektir. Ancak bu durum yalnızca mevduat

hesaplarındaki mudi sayısı yoğunlaşmasının görüldüğünden daha yüksek olması ihtimalini gösterirken, mevcut mevduat verilerinin yansıttığı genel yoğunlaşma eğiliminin önemini ortadan kaldırmamaktadır. Kısacası, eldeki kamuya açık veriler nedeniyle, mevcut mevduat yoğunlaşma göstergelerinin ancak asgari oranlar olduğu unutulmamalıdır.

Neticede, 30.09.2014 itibarıyla, tüm bankalar bazında toplam mudi sayısı 59.537.051 olmakla birlikte, 1.020.034 milyon TL tutarındaki toplam mevduatın %85,85’i 2.158.188 mudiye, %66,18’i 395.394 mudiye ve %50,27’si de 73.627 mudiye ait olduğu, bu durumun da yüksek bir yoğunlaşmaya işaret ettiği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’deki mevduat sahipliği yoğunlaşması açısından tarihsel veriler daha da önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, kamuya açık BDDK verilerinden hareketle, 50 bin TL ve üzeri, 250 bin TL ve üzeri ve 1 milyon TL ve üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısı şeklinde üç ayrı kategori oluşturulmuştur. Bu üç kategorideki mudilerin mevduatının toplam sektör mevduatı (Katılım Bankaları dâhil) içindeki payı şeklindeki yoğunlaşma göstergesinin 2005 yılı Mart ayından (BDDK verileri söz konusu detayı bu tarihten itibaren vermektedir) itibaren aylık gelişimi Grafik 4’te verilmiştir.

Grafik 4: Toplam Mevduatın Yoğunlaşma Oranları

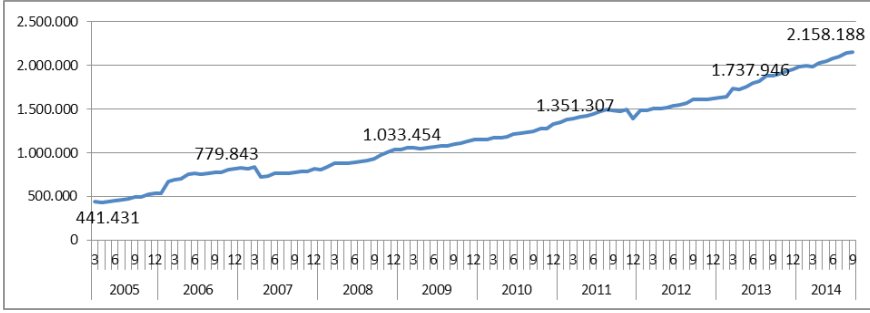

Kaynak: BDDK

Grafik 4’ten açık bir şekilde görüldüğü üzere, her üç kategoride de mevduattaki yoğunlaşma sürekli bir artış eğilimi sergilemektedir. Kısacası Bankacılık Sektörü verileri, Türkiye’deki en önemli finansal varlık (servet) olan mevduatın toplam nüfus ve mudi sayısına göre az sayıda mudi üzerinde yoğunlaştığını teyit ederken, son on yıldır bu eğilimin artarak devam ettiğini göstermektedir.

Bu noktada söz konu mevduat yoğunlaşma eğiliminin mudi sayısı üzerinden de izlenmesi önemlidir. Sektör genelinde (Katılım Bankaları dâhil) 50.000 TL üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısının gelişimi Grafik 5’te yer almaktadır.

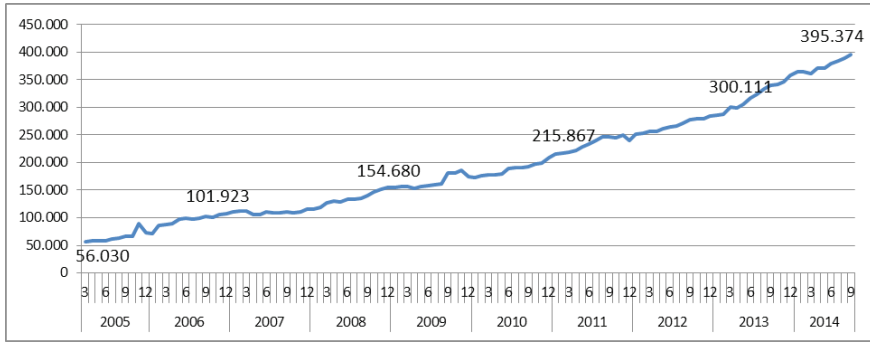
Grafik 5: 50.000 TL ve Üzeri Finansal Varlığı Olan Mudi Sayısındaki Gelişim

Kaynak: BDDK

Mart 2005’te bankalarda 50.000 TL ve üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısı 441.431 iken Eylül 2014’te 2.158.188’e yükselmiştir. Bu dönemde bahis konusu mudi sayısının aylık ortalama artış hızı %1,45 iken yıllık ortalama artış hızı ise %18,8 olmuştur. Aynı dönemde yıllık ortalama reel GSYH büyümesinin %4,4 olduğu dikkate alındığında, bankalarda 50.000 TL ve üzeri finansal varlığı olan kişilerin sayısının ekonomik büyümenin üç katından daha fazla arttığı görülmektedir. Mevduat varlığının tutarı arttıkça mudi sayısındaki yoğunlaşmayı ortaya koymak açısından 250.000 TL ve üzeri mudi sayısının sektörel (Katılım Bankaları dâhil) gelişimi aşağıda Grafik 6’da verilmiştir.

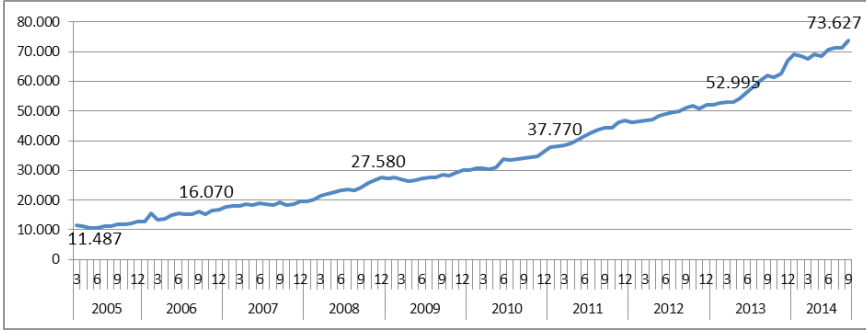
Grafik 6: 250.000 TL ve Üzeri Finansal Varlığı Olan Mudi Sayısındaki Gelişim

Kaynak: BDDK

Mart 2005’te bankalarda 250.000 TL ve üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısı 56.030 iken Eylül 2014’te 395.374’e yükselmiştir. Bu dönemde bahis konusu mudi sayısının aylık ortalama artış hızı %1,83 iken yıllık ortalama artış hızı ise %22,73 olmuştur. Dikkat edileceği üzere finansal varlık tutarı 50.000 TL’den 250.000 TL’ye yükselince, mudi sayısı artışı (bir nevi yoğunlaşma hızı) daha fazla gerçekleşmiştir. Son dilim olan 1.000.000 TL ve üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısının sektör bazındaki (Katılım Bankaları dâhil) tarihsel gelişimi ise Grafik 7’de sunulmuştur.

Grafik 7: 1.000.000 TL ve Üzeri Finansal Varlığı Olan Mudi Sayısındaki Gelişim

Kaynak: BDDK

Mart 2005’te bankalarda 1.000.000 TL ve üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısı 11.487 iken Eylül 2014’te 73.627’ye yükselmiştir. Bu dönemde bahis konusu mudi sayısının aylık ortalama artış hızı %1,7 iken yıllık ortalama artış hızı ise %22,84 olmuştur. Tıpkı 250.000 TL üzeri mevduat varlığı olan mudi sayısında olduğu gibi bu kategorideki servet sahiplerinin artış hızı da 50.000 TL üzeri mudi sayısından fazla olmuş, hatta yıllık bazda en yüksek artış hızı %22,84 ile 1.000.000 TL ve üzeri finansal varlık sahiplerinde gerçekleşmiştir.

Mart 2005-Eylül 2014 arasında 50.000, 250.000 ve 1.000.000 TL ve üzeri şeklinde üç ayrı kategoride, finansal varlıklarını mevduat şeklinde tutan servet sahiplerinin sayısındaki ortalama artış hızı, aynı dönemde %4,4 şeklindeki ortalama reel GSYH büyüme oranının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, bankalardaki toplam mevduatın çok büyük oranda yüksek montanlı hesaplarda yoğunlaştığını da açık bir şekilde ve farklı bir açıdan teyit etmektedir.

3. FİNANSAL SERVET SAHİPLİĞİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1.Literatür

Finansal gelişme ve aracılık fonksiyonunun ekonomik büyüme ile ilişkisine dair iktisadi literatür bir hayli geniş olmakla birlikte (Rajan ve Zingales (1998), Demirgüç-Kunt ve Maksimovic (1998), Calderon ve Lui (2002), Christopoulos ve Tsionas (2004), Levine (2005), Zang ve Kim (2007), Beck, Demirgüç-Kunt, Laeven ve Levine (2008), Blanco (2009)), konuya ilişkin çalışmaların büyük kısmı tekil veya endeks şeklindeki temsili göstergelerden hareketle finansal sistemin büyüklüğü, para tanımı, sermaye piyasası verileri ve kredi rakamları üzerinden finansal gelişmişlik ve ekonomik büyüme ilişkisine odaklanmaktadır. Finansal gelişme konusunda yapılan çalışmaların önemli kısmı finansal sistemin bir ekonomi için önemine işaret etmekle birlikte, bu konuda tek yönlü, yeknesak bir ilişkinin varlığından bahsedilememektedir.

Nitekim Türkiye’de finansal gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tespitine yönelik yapılan önemli çalışmalar ve sonuçları Karaca (2012) tarafından kapsamlı şekilde derlenmiştir. Karaca (2012) yapılan tüm bu analiz ve çalışmalardan hareketle ortak bir sonuca ulaşamadığını belirtmekle birlikte, Türkiye’de 1990:I-2011:IV verilerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmasında, seçilen finansal gelişme göstergelerinin önemli olduğunu belirtmek suretiyle, finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü pozitif bir nedensellik ilişkisinin olduğu neticesine ulaşmaktadır. Dolayısıyla finansal gelişmenin kredilere ulaşım olanaklarını artırarak ve yatırımları destekleyerek ekonomik büyümeyi hızlandırdığı belirtilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalarda finansal gelişmeyi temsil eden göstergelerin çok önemli olduğu vurgulanmak suretiyle, Türkiye’de konuya ilişkin yapılan çalışmalarda finansal gelişme göstergesi olarak çoğunlukla finansal sistemin aktif büyüklüğü, krediler ve para tanımlarının kullanıldığı görülmektedir (Karaca, 2012: 85-115).

Mevduatın ekonomik büyüme analizine doğrudan dâhil edildiği çalışmalardan birisi Özen ve Vurur (2013) tarafından yapılan bir araştırmadır. Bu çalışmada, ekonomik büyüme, kredi ve mevduat arasındaki nedensellik ilişkisi 1998:1-2012:1 dönemi üç aylık zaman serileri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma bulgulara göre, banka mevduatlarından ekonomik büyümeye ve banka mevduatlarından banka kredilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Özen ve Vurur’un (2013) analiz sonuçlarına göre, GSYH’deki artışın mevduat hacmi üzerinde bir etkisi saptanmazken, genel olarak banka mevduatları, büyümenin bir nedeni olarak bulunmuştur. Ayrıca bu çalışma ile mevduatlardan krediye doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğu ve mevduat hacmindeki artışın kredi miktarını da artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır (Özen ve Vurur, 2013: 117-131).

Ayrıca, Tiryaki (2014) de bankaların kaldıraç oranı ve bazı kredi göstergeleriyle GSYH büyümesini analiz ettiği çalışmasında, bankaların aktif büyüklüklerinin en önemli göstergelerinden olan kaldıraç oranının GSYH’nin büyüme hızıyla negatif nedensellik gösterdiği ve bir diğer önemli kredi genişleme göstergesi olan mevduatın krediye dönüşme oranının da GSYH büyümesi ile nedensellik göstermediği sonuçlarına ulaşmıştır.

Dünyada son dönemin en önemli ekonomik büyüme örneklerinden olan Çin’in verileri üzerinden yapılan bir Chang, Jia ve Wang (2010) çalışması da bankaların fonlama tercihleri ile ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiş ve mevduatlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur.

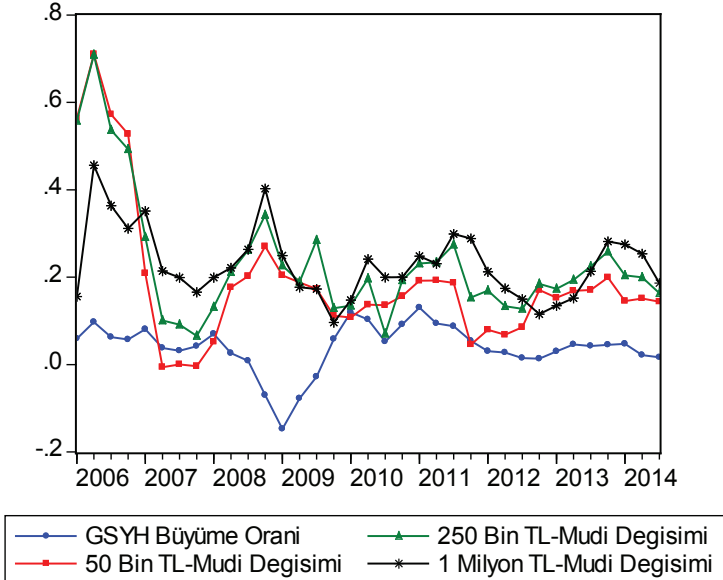
3.2. Zaman Serileri

Önceki bölümdeki veri ve değerlendirmeler, Türkiye’de mevduat şeklinde tutulan finansal servetin önemli bir kısmının nüfus ve toplam mudi sayısına göre az sayıda mudi üzerinde yoğunlaştığını ve bu yoğunlaşmanın 2005 yılından itibaren

artarak devam ettiğini göstermektedir. Kısacası mevduat şeklinde finansal serveti olanların sayısındaki artış ekonomik büyümenin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ekonomik büyüme ile mevduat yoğunlaşması şeklinde tezahür eden yüksek montanlı mevduat (finansal servet) sahipliğinin artması arasındaki ilişkinin önemli olduğu düşünülmektedir. Zira bu ilişki, milli gelir “pastasının” büyümesinden kimlerin daha çok istifade ettiği konusunda fikir vermesi bakımından da önem taşımaktadır. Dönemlik gelirden ziyade zamana yaygın birikime dayalı bir servet kalemi olan mevduat, elbette sadece yıllık GSYH büyümesinin bir sonucu olamayacaktır. Kişilerin gelir artışı yanında finansal bir varlık olan mevduatın servet olarak faiz şeklinde kendi getirisi de bulunmaktadır. Ancak yine de, bir ekonominin makro açıdan en önemli göstergelerinden biri olan GSYH büyümesinin finansal servet sahipliğini ne yönde etkilediğinin ortaya konulmasında fayda görülmektedir.

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sektörü’nün (Katılım Bankaları dâhil) BDDK internet sitesinden temin edilen verilerle 2006:1-2014:3 dönemi esas alınarak suretiyle, üç ayrı kategoride, yurtiçinde yerleşik mudiler için mevduat sahipliğinin çeyrek dönemler itibarıyla yıllık değişim oranı hesaplanmıştır. Bu çalışmada, temel olarak 50.000 TL, 250.000 TL ve 1.000.000 TL ve üzeri mudi sayılarının çeyrek dönemler itibarıyla yıllık değişim oranlarının, aynı dönemdeki GSYH reel büyüme oranı ile ilişkisi analiz edilmektedir. GSYH verileri TCMB’nin internet sitesinden (EVDS) temin edilmiştir. Belirlenen söz konusu dört zaman serisi birlikte Grafik 8’de yer almaktadır.

Grafik 8: Analizde Kullanılan Zaman Serilerinin Birlikte Gösterimi

Mevduat sahipliğinin her üç kategorisindeki değişimlerin büyük oranda birbirine paralellik arz ettiği Grafik 10’dan hemen anlaşılmaktadır. Bilhassa 50 Bin TL ve 250 bin TL üzeri mudi sayısı değişimi birbiriyle daha yakın bir görsel ilişki sergilemektedir. Ancak yüksek montanlı mevduat sahipliği yönünden 2006 yılı ortasındaki yüksek düzeydeki düşüş ile 2007-2009 Küresel Finans Krizi dönemindeki artış atağı, 2006 ve 2009 piyasa dalgalanmaları bağlamında kriz-servet ilişkisinin önemini hatırlatmaktadır. Gerçekten de 2009 yılında GSYH’de ciddi bir daralma yaşanırken finansal servet sahipliğindeki artış bir hayli dikkat çekici olmuştur. Finansal servet sahipliğinde, 2010 yılından sonra ise öncesine göre daha az hareketli bir süreç gözlenirken artış eğilimi devam etmektedir. Aşağıda Tablo 3’te, belirlenen zaman serilerinin Korelasyon Matrisi de değişkenler arasındaki görsel ilişkiyi büyük oranda yansıtmaktadır.

Tablo 3: Değişkenlerin Korelasyon Matrisi

	Ekonomik Büyüme	50 Bin TL-Mudi Değişim	250 Bin TL-Mudi Değişim	1 Milyon TL-Mudi Değişim
Ekonomik Büyüme	1,00	0,10	0,11	0,07
50 Bin TL-Mudi Değişim	0,10	1,00	0,97	0,56
250 Bin TL-Mudi Değişim	0,11	0,97	1,00	0,64
1 Milyon TL-Mudi Değişim	0,07	0,56	0,64	1,00

Belirlenen her üç kategorideki mevduat sahipliği değişiminin kendi arasındaki yüksek pozitif korelasyon Grafik 10’daki görsel ilişkileriyle uyumludur. Buna karşılık ekonomik büyüme oranı ile finansal servet sahipliği değişimleri arasında ise her üç kategoride, yüksek olmayan pozitif korelasyonlar gözlenmektedir.

3.3. Zaman Serisi Testleri

Zaman serisi analizlerinde dikkat edilmesi gereken ilk konu değişkenlerin durağanlığı konusudur. Zira ekonomik ve finansal değişkenlerin zaman serileri sıklıkla trend veya mevsimsellik içermekte ve bu durum serilerin durağan olma ilkesinin ihlaline yol açabilmektedir (Yurdakul, 2003). Durağanlık, ele alınan zaman serisinin ortalamasının ve varyansının zamandan bağımsız olması olarak tanımlanabilir. Zaman serilerinin durağan olmaması halinde, tahmin edilen ekonometrik modeller, yanıltıcı neticeler verebilmektedir. Bu sebeple, zaman serileriyle yapılan ekonometrik analizlerde, çoğunlukla ilgili zaman serilerine birim kök (unit root) testi (durağanlık testine) uygulanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada belirlenen zaman serilerinin birim kök içerip içermediği (durağanlık) Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi kullanılarak test edilmiş (E-views programı yardımıyla) ve birim kök test sonuçları aşağıda Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4: Birim Kök Test Sonuçları

Zaman Serileri	ADF
GSYH Büyüme Oranı (gdp)	-3.13**
50.000 TL Üzeri Mudi Sayısı Değişimi (elli)	-10.80*
250.000 TL Üzeri Mudi Sayısı Değişimi (ikiyuzelli)	-8.90*
1.000.000 TL Üzeri Mudi Sayısı Değişimi (milyon)	-5.03*

*, **, birim kök hipotezinin sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

Analizde kullandığımız tüm değişkenler ilgili dönemlerdeki verilerden hesaplanmış değişim oranlarıdır. Tablo 4’te yer alan birim kök test sonuçlarından görüleceği gibi, seçilen dört zaman serisi de en az %5 anlamlılık düzeyinde durağanlık koşulunu sağlamıştır.

3.4.Finansal Servet Sahipliği Değişimleriyle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Testleri

VAR (Vector Auto Regression) model tahmini, belirlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin tespitinde kullanılan temel ekonometrik analiz yöntemlerinden birisidir. Bu maksatla, seçilen finansal servet sahipliği değişkenleri ile GSYH büyümesi arasında her bir değişken bazında ayrı şekilde VAR modelleri oluşturulmuştur. Böylelikle her bir değişkenin birbirinden bağımsız olarak GSYH büyümesi ile ilişkisi istatistikî olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Her bir finansal servet sahipliği göstergesi ve GSYH büyümesi arasında birbirinden bağımsız olarak yapılan VAR tahminleri neticesinde, ilgili değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi de Granger nedensellik testi yardımıyla yapılmıştır. Bir değişkenin (X) geçmiş değerleri bir başka değişkenin (Y) gelecek değerlerinin tahmininde yararlı ise, Granger nedenselliği; “X, Y’nin Granger nedenidir” şeklinde ifade edilerek olarak gösterilmektedir. Granger nedenselliği tam olarak bir neden-sonuç ilişkisini göstermemekte, sadece bir değişkenin diğerinden daha önce gerçekleştiğine ve diğer değişkenin değerinin tahmin edilmesinde faydalı olduğuna işaret etmektedir (Hamilton, 1994: 303).

VAR modeli tahmininde uygun gecikme sayısının tespit edilmesi bir diğer gerekli husustur. VAR model tahmininde uygun gecikme sayısının saptanmasında sıklıkla Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion-AIC) ve Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criteria-SIC) yöntemleri tercih edilmektedir. Fakat bu analizde, her bir VAR tahmin modeli için 1’den 5’e kadar her gecikme sayısı için ayrı olarak VAR tahmini yapılmıştır. Böylece uygulamada mevcut zaman aralığı ve değişken sayısına göre en çok kullanılan gecikme sayılarının tamamıyla tahminde bulunulmuştur. Öte yandan yapılan her bir VAR tahmin modeli için ayrıca değişkenler arasında H_0 hipotezi bağlamında Granger nedenselliği olup olmadığına bakılmıştır.

Yanda izah edilen çerçevede, 50 bin TL (elli), 250 bin TL (ikiyuzelli) ve 1 milyon TL (milyon) mudi sayısı değişimleri ile aynı dönemli GSYH Büyüme Oranı (GDP) arasındaki Granger test sonuçları toplu şekilde aşağıda Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: GSYH Büyümesi ile Finansal Servet Sahipliği Değişimleri Arasındaki Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken: GDP				
	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)
Elli	0.9904 (-)	0.9540 (+)	0.6889 (-)	0.9659 (-)	0.9756 (-)
İkiyuzelli	0.8896 (+)	0.9936 (-)	0.8316 (+)	0.3991 (+)	0.2570 (+)
Milyon	0.0554 (+)	0.1579 (+)	0.1261 (+)	0.3768 (+)	0.6104 (+)
	1	2	3	4	5
Gecikme Sayısı					

*, **, H_0 hipotezinin (ilgili değişken Granger nedeni değildir) sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini ve sonuçların istatistikî olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’teki modellerde, ekonomik büyümenin finansal servet sahipliği değişimi üzerindeki nedensellik ilişkisine bakılmış, ancak test sonuçlarından da görüleceği üzere her üç kategori için de istatistikî olarak anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Aşağıda Tablo 6’da ise her üç kategorideki finansal varlık sahipliği değişiminin ekonomik büyüme üzerindeki nedensellik test sonuçları sunulmaktadır. Böylece finansal servet sahipliğinin ekonomik büyümeyle mi yoksa ekonomik büyümenin finansal servet sahipliğiyle mi daha fazla nedensellik gösterdiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

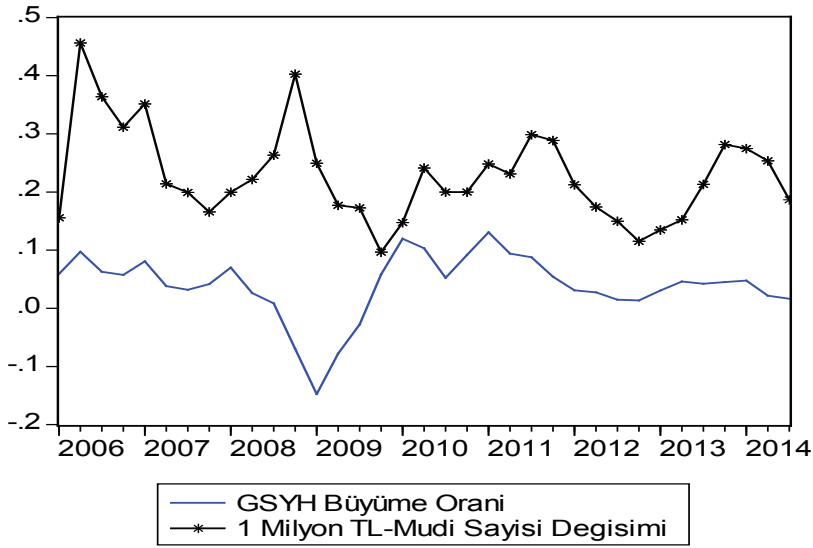
Tablo 6: Finansal Servet Sahipliği Değişimleriyle GSYH Büyümesi Arasındaki Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken: GDP				
	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)	Olasılık (Yön)
Elli	0.9396 (+)	0.7336 (+)	0.8470 (+)	0.8303 (+)	0.8592 (-)
İkiyuzelli	0.6380 (-)	0.2093 (-)	0.4771 (-)	0.6649 (-)	0.4396 (-)
Milyon	0.0003* (-)	0.0004* (-)	0.0001* (-)	0.0010* (-)	0.0002* (-)
	1	2	3	4	5
Gecikme Sayısı					

*, **, H_0 hipotezinin (ilgili değişken Granger nedeni değildir) sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini ve sonuçların istatistikî olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6’daki model sonuçlarına göre, H_0 hipotezi bağlamında, belirlenen finansal servet sahipliği göstergelerinden sadece 1 milyon TL ve üzeri mevduat sahipliği değişimi ekonomik büyüme ile istatistikî olarak anlamlı sonuçlar vermektedir. Ayrıca, son derece düşük olasılık düzeyleri de 1 milyon TL ve üzeri mevduat sahipliğinin ekonomik büyüme ile negatif yönlü nedensellik ilişkisinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla 1 milyon TL üzerinde finansal serveti olanların sayısındaki artışın ekonomik büyüme açısından çok da olumlu sonuçları olmadığı bu analizin en önemli neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik büyüme oranı ile 1 milyon TL üzeri mevduat sahipliğindeki değişimi bir arada gösteren Grafik 9 aşağıda sunulmaktadır.

Grafik 9: Ekonomik Büyüme ve ‘Milyoner’ Mudi Sayısı Değişimi

Yapılan ekonometrik analiz sonucuna göre, 50 bin TL ve üzeri ve 250 bin TL ve üzeri değil de 1 milyon TL ve üzeri mudi sayısındaki değişiminin istatistikî olarak anlamlı sonuçlar vermesi dikkat çekici bulunmuştur. Nitekim bankacılık sistemindeki Mart 2006-Eylül 2014 arasında üç kategorideki mudi sayısının yıllık ortalama artış hızının sırasıyla %18,8, %22,73 ve %22,84 olduğu dikkate alındığında, 1 milyon TL ve üzeri mevduat yoğunlaşmasındaki artış hızı diğer kategorilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Kanaatimizce, 1 milyon TL gibi yüksek montanlı mevduattaki yoğunlaşmanın ekonomik büyüme ile kısa dönemde negatif bir nedensellik göstermesi, bir ekonomi için atıl fonların tüketim ve yatırıma dönüşüm kabiliyetinin önemine de işaret etmektedir. Tüketim veya yatırıma dönüşmeyen tasarruflar bir ekonominin potansiyelinin altında büyümesine neden olabilecektir. Dolayısıyla bir ekonomi için servetin özellikle yatırım malı ve sermayesine dönüşebilmesi, üretimin

ve yeni gelir unsurlarının oluşması için önem taşımaktadır. Bu noktada bilhassa bankacılık sisteminin finansal serveti yatırıma aktaracak kredi mekanizmalarını işletebilme kapasitesi hayati bir rol oynamaktadır.

Ekonomik büyüme açısından bir diğer önemli nokta da mevduat yoğunlaşmasında dikkate alınması gereken mevduat tutarının 1 milyon TL ve üzeri mevduata sahip mudi sayısındaki değişim olduğudur. Zira görece daha düşük montanlı olan 50 bin TL ve üzeri ile 250 bin TL ve üzeri mevduat sahipliğindeki değişimin ekonomik büyüme ile istatistikî olarak anlamlı sonuçlar vermemesi, milyoner mudiler üzerindeki mevduat yoğunlaşmasının ekonomik büyüme yönünden daha kritik olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Tasarruf eğiliminin ve sermaye birikiminin ekonomide istikrarlı bir yatırım finansmanı, büyüme ve kalkınma için önemli olduğu genelde kabul görmektedir. Ancak ideal bir tasarruf oranı, sermayenin ne kadar ve nasıl biriktirileceği ve kim tarafından kontrol edileceği gibi hususlar ekonomi literatürünün hararetli tartışma konuları arasında yer almaktadır. Salt makro ekonomik sonuçların ötesinde, servet birikiminin ekonomik eşitsizlik açısından da ciddi etkileri olduğu son dönemde daha fazla gündeme gelmektedir. Bu durumu, bilhassa 2007-2009 döneminde sert etkileri yaşanan Küresel Finans Krizi sonrası yaşanan gelişmelerin, dünya genelinde mevcut gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri daha da artırdığı yönündeki iddialar tetiklemektedir.

Bu çalışmamızda, toplam servetin önemli ve en likit unsurlarından biri olan finansal servet sahipliğinin 2005 yılından itibaren Türkiye’de gelişimi ve ekonomik büyüme ile ilişkisi ele alınmıştır. Bankacılık Sektörü verileri, Türkiye’de yüksek bir mevduat yoğunlaşmasını açık bir şekilde göstermektedir. Peki, finansal varlıkların az sayıda kişi üzerinde yoğunlaşmasının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olabilir? Bu konuda, Türk Bankacılık Sektörü’nün mevduat yoğunlaşma verileri ile reel ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve bunun yönü, Granger nedensellik testi bağlamında analiz edilmiştir. Buna göre, finansal servet sahipliği ve mevduat yoğunlaşmasının Türkiye’nin aynı dönemli ekonomik büyümesi ile nedensellik ilişkisi ilginç sonuçlar vermiştir. 50.000 TL ve 250.000 TL ve üzeri finansal servet sahipliğinin ekonomik büyüme ile istatistikî olarak anlamlı bir ilişkisine rastlanmazken, 1.000.000 TL ve üzeri mevduat sahipliğinin GSYH büyümesi ile negatif nedensellik gösterdiği görülmüştür. Kısacası bu sonuç, finansal servetin az sayıda kişi üzerinde, atıl bir şekilde yoğunlaşmasının ekonomik büyüme için olumlu sonuçlar vermediğine işaret eder mahiyettedir. Bu netice, daha adil bir gelir ve servet dağılımının ekonomik büyüme bakımından da önemli olduğunu ima etmektedir.

Netice olarak, mevduat, bankalar açısından en önemli kaynak unsuru ve yatırımlar bakımından da önemli bir finansal aracılık enstürümanı olma vasfını korurken, toplam nüfus ve hesap sahibi sayısına göre az sayıda mudi üzerinde yoğunlaşması, toplam talebe dönüşmemesi (atıl fonlar) yoluyla, ekonomik büyümeyi negatif yönde etkileyebilmektedir. Bu sonuçta, 80’li yıllardan itibaren özellikle ücretli kesimin milli gelirden aldığı payın sürekli azalış kaydetmesinin ciddi etkileri olduğu düşünülmektedir. Ücretli kesiminin milli gelirden aldığı payın azalmasının hem toplam talep yoluyla ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği, hem de finansal servetin az sayıda kişide yoğunlaşmasını artırdığı düşünülmektedir. Zira TÜİK’in 30 Eylül 2014 tarihli verilerine göre Türkiye’de çalışan kesimin %66,1’ini ücretli kesim oluşturmaktadır.

Finansal servet sahipliğinin az sayıdaki kişi üzerinde yoğunlaşmasının makro ekonomik etkileri yanında, toplumdaki ekonomik eşitsizlik açısından da ciddi neticeleri olduğu açıktır. Dolayısıyla hâlihazırda, dünyada zaman zaman tartışılan ve Türkiye’de toplam vergi gelirleri içinde düşük bir payı olan servet vergilerinin yakın zamanda bu bağlamda daha çok gündeme gelmesi beklenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) (2014), İstatistikî Veriler, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Istatistiki_Veriler/Istatistiki_Veriler.aspx (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2014).
- Beck, T. H. L., Demirgüç-Kunt, A., Laeven L., Levine, R. (2008), “Finance, Firm Size and Growth”, Tilburg University.
- Blanco, L. (2009), “The Finance-Growth Link in Latin America”, Southern Economic Journal, 76(1), 224-248.
- Calderon, C., Liu, L. (2002), “The Direction of Causality Between Financial Development and Economic Growth”, Central Bank of Chile Working Papers, No: 184.
- Chang, P., Jia, C., Wang, Z. (2010), “Bank Fund Reallocation and Economic Growth: Evidence from China”, Journal Of Banking & Finance, 2010, 34, 2753-2766.
- Christopoulos, D. K., Tsionas, E. G. (2004), “Financial Development and Economic Growth: Evidence from Panel Unit Root and Cointegration Tests”, Journal of Development Economics, 73(1), 55-74.
- Cingano, F. (2014), “Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth”, OECD Social, Employment and Migration Working Paper, 163, 1-9.
- Demirgüç-Kunt, A., Maksimovic, V., (1998), “Law, Finance, and Firm Growth”, Journal of Finance, 53, 2107-2137.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2014), Bütçe Gelirleri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_54.xls.htm (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2014).
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2009), Kayıt dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010), Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No:87, Ankara.
- Hamilton, J.D. (1994), Time Series Analysis, New Jersey, Princeton Uni. Press.
- Karabarbounis, L., Neiman B. (2013), “The Global Decline of Labor Share”, NBER Working Paper No. 19136.
- Karaca, O. (2012), “Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme: Türkiye İçin Bir Nedensellik Analizi”, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 6, 2, 85-111.
- KESK Araştırma Birimi (2013). <http://www.kesk.org.tr/content/eme%C4%9F-pay%C4%B1-azal%C4%B1rken-%C3%BCcretler-ve-m%C3%Bccadele> (Erişim Tarihi: 14.12.2014).
- Levine, R., (2005), “Finance and Growth: Theory and Evidence”, (Edi. Philippe Aghion, Steven Durlauf), Handbook of Economic Growth, The Netherlands: Elsevier Science.

- Özen, E., Vurur, N. S. (2013), “Türkiye’de Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, 6/3, 117-131.
- Piketty, T. (2014), Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, (Çev. Hande KOÇAK), İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rajan, R., Zingales, L., (1998), “Financial Dependence and Growth”, American Economic Review, 88, 559-587.
- Saez E., Zucman G. (2014), “Wealth Inequality in the United States Since 1913: Evidence From Capitalized Income Data”, NBER Working Paper No. 20625, 37-65.
- Selim R., Günçavdı Ö., Bayar A. A. (2014), Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Farklılıklar, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/2014-06/554, İstanbul, 27-35.
- Tiryaki, G. (2014), “Banking Leverage, Credit Indicators, Current Account Balance and Economic Growth with their Implications in Turkey (1999-2013)”, Marmara Üniversitesi Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 6, 11, Temmuz, 99-118.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2014), İstatistiksel Raporlar, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistik-raporlar/59> (Erişim Tarihi:11 Aralık 2014).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2014), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), <http://evds.tcmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi:15 Aralık 2014).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2014), Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2014.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2014), Gelir, Tüketim ve Yoksulluk ile Dış Ticaret Verileri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> ve http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011 (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2014).
- Yorulmaz, R. (2013), “Construction of a Regional Financial Inclusion Index in Turkey”, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 7, 1.
- Yurdakul, F. (2003), Yapısal Kırılmaların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim-Kök Testleri, Ekonometri Seçme Yazılar (Editörler Aydın Ünsal-Nezri Köse), Ankara: Gazi Üniversitesi İİBF Gel. Vakfı İşletmesi.
- Zang, H., Kim, Y. C. (2007), “Does Financial Development Precede Growth? Robinson and Lucas Might Be Right”, Applied Economics Letters, 14(1), 15-19.
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete.